

הפעלה 4

מפקד במדינה דמוקרטית: חופש הפרט והחובה להשיב לשאלוני הלמ"ס משחק תפקידים

מטרות

- להכיר את פקודת הסטטיסטיקה ואת כללי האתיקה של הסוקרים.
- לבחון את השלכות פקודת הסטטיסטיקה על חוק יסוד כבוד האדם וחירותו.
- ליצור מודעות בקרב בני הנוער לנושא המפקד ובאמצעותם להשיג את שיתוף הפעולה של הוריהם.
- לנסח כללי התנהגות לכלל המשתתפים במפקד - אזרחים וסוקרים.

עזרים

- כרטיסיית משימה קבוצתית
- כרטיסיות דמויות
- כרטיסיית "זרקור" ובה מידע על פקודת הסטטיסטיקה ועל חוק יסוד כבוד האדם וחירותו.
- שמיניות בריסטול: 2 לכל קבוצה
- טושים צבעוניים

משך ההפעלה: 45 דקות

מהלך הפעילות:

שלב א - קבוצתי - 15 דקות

הכיתה נחלקת לקבוצות של 6 תלמידים. כל קבוצה מקבלת כרטיסיות דמויות וכרטיסיית משימה קבוצתית.

התלמידים מתבקשים לשחק את התפקידים, לתעד את הנימוקים שהעלו ולהגיש רשימת המלצות באמצעות כרזת פרסום.

שלב ב - במליאה - 30 דקות

- נציגי הקבוצות יציגו את האירועים ואת הטיעונים שהעלו וידווחו על הפתרונות המוצעים.
- המורה יקיים סבב של התייחסויות לטיעונים שהעלתה כל אחת מהדמויות.
- המורה ירכז בטבלה על גבי הלוח את הטיעונים שעלו במהלך משחק התפקידים:

נועה	סוקר	אם/אב

בכיתה יערך דיון

שאלות לדיון:

- אילו טיעונים קידמו את קיום המפקד ואילו בלמו אותו?
- במה תרמה ההתנסות במשחק התפקידים להעלאת נקודות מבט או צרכים שלא הייתם מודעים להם קודם?
- באילו תחומים יכולים בני הנוער לתרום את חלקם לקידום נושא המפקד?
- מהם ה"טיפים" שאפשר לתת לכל אחת מהדמויות, ואשר יסייעו להתנהלותו התקינה של המפקד?

התלמידים מוזמנים להציג את כרזות הפרסום שהכינו.

המורה ירשום על הלוח את 10 הדיברות ("טיפים")

- סוקר
- הורים
- ילדים



כרטיסיית משימה קבוצתית

משימה קבוצתית

לרשותכם 3 כרטיסיות דמויות.

א. חלקו ביניכם את הדמויות כך שכל זוג תלמידים יתייחס לדמות אחת.

ב. עיינו במידע המופיע בכרטיסיית הזרקור המצורפת ורשמו טיעונים רלוונטיים.

ג. הסוקר נכנס לבית המשפחה ומבקש לקיים את המפקד ולראיין נציג ממשק הבית - שחקן את הסיטואציה.

ד. נסו להחליף ביניכם תפקידים.

ה. רשמו על דף את הטענות שהעלתה כל אחת מהדמויות.

ו. הכינו כרזת פרסום למפקד ובה רשימה של "טיפים" וכללי התנהגות לסוקר ולאזרחים.





כרטיסיות דמויות

אמא/אבא

חזרתם מהעבודה עייפים, שעת ערב. לפתע נשמע צלצול בפעמון הדלת. אתם מציצים בעינית, מעבר לדלת אדם זר. אתם שואלים אותו מה רצונו והוא משיב שהוא סוקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. הוא מודיע לכם שנבחרתם במדגם ומבקש מכם לשתף פעולה. הכינו רשימה של נימוקים.

מדוע לא לשתף פעולה?

מדוע לשתף פעולה?

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
---	---

סוקר

תפקידך לעבור בין בתי המשפחות שנבחרו במדגם. ידוע לך שאף על פי שהתקיים מסע הסברה לקראת קיום המפקד, ייתכן שחלק מהמשפחות אינן מודעות לקיומו. עכשיו שעת ערב, אתה עומד להיכנס לבית הנסקרים ועליך ליצור אווירה חיובית שתעודד שיתוף פעולה.

הכן לעצמך דף הנחיות:

1. כיצד תציג את עצמך?

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>

2. מה עליך לומר כדי ליצור אווירת שיתוף פעולה?

<hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>



נועה

את תלמידת תיכון. בבית ספרך דנו בנושא המפקד. למדת על חשיבותם של הלמ"ס והמפקד במדינה דמוקרטית. את עדה לדיון שמתפתח בין אמך/אביך לבין הסוקר. חשוב לך לתרום לקיום המפקד. אילו טיעונים את יכולה להעלות כדי לקדם את הנושא?





כרטיסיית זרקור

סטטיסטיקה רשמית, חופש הפרט והחובה להשיב:

סטטיסטיקה רשמית - לשם מה?

1. **ניהול מדינה מודרנית** - כל מדינה מודרנית זקוקה לנתונים לצרכיה וגם כבסיס וכמדד להשוואות עם מדינות אחרות ולשימושם של גורמים בין-לאומיים.
2. **השפעה על הממשל** - לנתונים הנאספים חשיבות רבה, הואיל והם עומדים לרשות מקבלי החלטות במישור הארצי ובמישור המקומי, לצורך תכנון עתידי.
3. **בקרת הממשל** - הנתונים הנאספים עומדים לרשות הציבור ויכולים לשמש כלי נוסף לבקרה של תהליך קבלת החלטות.
4. **ייצוג הפרט וקבוצת פרטים הדומים לו באופיים הדמוגרפי-חברתי-כלכלי** - במדינה דמוקרטית יש לאזרח כמה צמתים שבהם הוא יכול לייצג את עצמו ואת הדומים לו. הצומת המרכזי הוא בחירות. צומת אחר הוא שיתוף פעולה עם סוקרי הלמ"ס בסקרים השונים שהיא עורכת. השתתפות הפרט היא ייצוג עצמו וקבוצת האנשים הדומים לו.
5. **סיוע לכל אחד מאתנו בקבלת החלטות הנוגעות לנו** - הנתונים עומדים גם לרשותנו ואנו יכולים לעשות בהם שימוש ולקבל החלטות הנוגעות לנו, למשפחתנו ולסביבת המגורים שלנו.

הנתונים הנאספים ואיכותם:

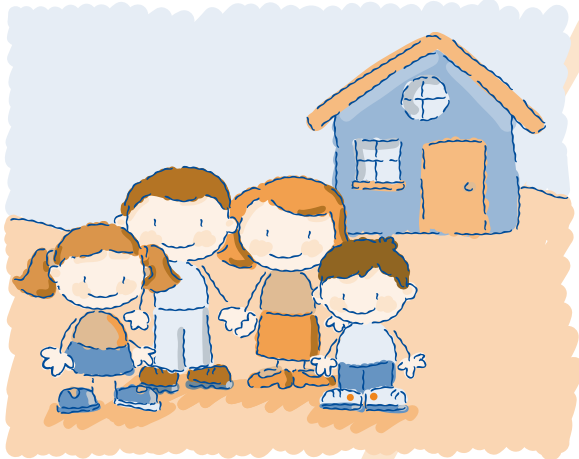
הנתונים שהלמ"ס אוספת נחוצים לצורך תכנון וניהול מדינה, שיפור איכות השירות לתושבים ותכנון וניהול משק בית מודרני. לפיכך, הנתונים הנאספים צריכים לייצג נאמנה את המתרחש. איסוף נתונים המשקפים את המציאות הוא אלמנט חיוני במערכת דמוקרטית. זו הסיבה שלשכות לסטטיסטיקה בעולם הן מוסדות בלתי תלויים והן עוסקות במדידה בלבד.

הגבלת העיסוק למדידה בלבד נועדה להבטיח שלא יהיו שיקולים זרים באיסוף הנתונים ובפרסומם. בהתאם לכך הפרט המהותי ביותר באיסוף הנתונים הוא המידה שבה הם מייצגים את האמת שאותה הם אמורים לשקף. נתונים לא מהימנים יביאו לידי כך שהמתכננים, למרות רצונם, לא יוכלו לשרת את האוכלוסייה בצורה נאותה כיוון שהנתונים שבידיהם מוטעים. גם המתכנן הטוב ביותר עלול להקים בית ספר במקום שבו אין תלמידים, אם המידע שברשותו שגוי. נתונים מהימנים חשובים גם לאזרח הרוצה לדעת אם פעולות שעשתה הממשלה אכן מילאו את ייעודן וקידמו את טובת האזרח.



איסוף הנתונים - הציבור מחויב לשתף פעולה על פי החוק

המקור לנתוני הלמ"ס הוא האזרחים ובתי העסק. בהתאם לכך, יש חשיבות רבה לשיתוף הפעולה שלהם עם סוקרי הלמ"ס. איסוף הנתונים הוא אינטרס ציבורי ופועל לטובת הכלל. המחוקק שהכיר בצורך חיוני זה, מחייב את האזרחים בפקודת הסטטיסטיקה לשתף פעולה עם הלמ"ס. על מנת להבטיח שהאזרחים לא יינזקו משיתוף פעולה זה, קבע המחוקק שהנתונים שהלמ"ס מפרסמת לא יאפשרו את זיהויו של האדם שמסר אותם. הפקודה קובעת עונשים



חמורים למי מעובדי הלמ"ס שישתמש במידע שנמסר לכל צורך אחר מזה שלשמו הוא נועד. כמו כן, על מנת להבטיח הגנה מוחלטת לאזרח, קבע המחוקק שנתון שנמסר ללמ"ס אינו יכול לשמש ראייה כנגד האזרח ואף לא ראייה בבית משפט.

כדי להקל על הציבור את נטל ההשבה ולתרום לחיסכון במשאבים, ניתן בסטטיסטיקה המודרנית להסתפק במדגם של האוכלוסייה שיענה על השאלות.

החובה להשיב על פי פקודת הסטטיסטיקה - חופש הפרט מול טובת הכלל:

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בוחרת באופן אקראי מדגם מבתי האב בישראל, ופקודת הסטטיסטיקה מחייבת אותם למסור לה מידע בתחומי חיים רבים שבאופן רגיל הם עניינו הבלעדי של הפרט.

- החברה המודרנית רואה בחירות הפרט ערך עליון שיש להגן עליו. זכות זו מעוגנת במדינת ישראל בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו, סעיף 7:
- כל אדם זכאי לפרטיות ולצנעת חייו.
 - אין נכנסים לרשות היחיד של אדם ללא הסכמתו.
 - אין עורכים חיפוש ברשות היחיד של אדם, על גופו, בגופו או בכליו.
 - אין פוגעים בסוד שיחו של אדם, בכתביו או ברשומותיו.

חופש הפרט הוא ערך עליון אך לא ערך מוחלט. לעתים הוא עומד מול ערכים אחרים כגון טובת הכלל או פגיעה בחופש הפרט של אחרים.

פקודת הסטטיסטיקה מעלה את הסוגיה הערכית, הדנה בשאלה באיזו מידה הצורך באיסוף נתונים מצדיק פגיעה בחירותו של אדם ובזכותו לפרטיות. מחד גיסא, כשמעיינים בחשבונות של אדם המפרטות את המקומות שבהם הוא נוהג לבצע את קניותיו ואת המוצרים שהוא נוהג לרכוש, לעתים נחשפים דברים שהם נחלתו הפרטית של אותו אדם בלבד (כמו רכישת מוצרי היגיינה אישית), ומסירתם לאדם זר לחלוטין עלולה להעמידו במבוכה. מאידך גיסא, נתונים אלו חשובים ביותר על מנת לקבל



החלטות בנושאים שונים המשפיעים על אותו אדם ועל אותה קבוצת אנשים שהוא מייצג. האם המבוכה הרגעית שעלולה להיגרם צריכה למנוע מתן שירותים לקבוצת אוכלוסייה זו או אחרת? כל פרט במדגם - אדם או עסק - מייצג ציבור שלם של אנשים שלא נכללו במדגם ואשר דומים לו בתכונותיהם הדמוגרפיות, החברתיות והכלכליות. סירובו של פרט שנבחר למדגם לענות על השאלות שמופנות אליו פוגע גם בו אך גם באותה קבוצת אנשים שהוא אמור לייצג. כך למשל, אזרח שאינו מעוניין להשתתף בסקר הוצאות המשפחה, מונע מעצמו ומאחרים שאותם הוא מייצג את ההשפעה על הרכב סל התצרוכת למשק בית, המהווה בסיס לקביעת מדד המחירים לצרכן, ערך שכן הדירה החודשי ועוד.

לסיכום, טובת החברה והדמוקרטיה מחייבות כי הנתונים שהלמ"ס מעמידה לרשות האזרחים והשלטון יהיו נתונים נכונים. כדי שלא להטריד את האוכלוסייה כולה כל הזמן, מסתפקים במדגם שנבחר לייצג את הכלל. לאנשים שנבחרים למדגם ניתנת הזכות לייצג את הדומים להם בחברה. המסרבים לנצל הזדמנות זאת פוגעים מטעמי נוחות בייצוג האנשים שאותם הם נבחרו לייצג. כדי למנוע פגיעה בייצוג האזרחים האחרים, החוק מחייב את הנשאלים להשיב על השאלות ורואה באי-השבה עבירה פלילית. כדי להגן על מוסר הנתונים, קבע המחוקק בפקודת הסטטיסטיקה שהנתונים שהלמ"ס מפרסמת לא יאפשרו את זיהויו של האדם שמסר אותם. מבין טובת הכלל והשמירה על זכויות הפרט, בחר המחוקק בטובת הכלל מתוך הגנה על זכויות הפרט.

מדוע שואלים את השאלות במפקד?

באתר האינטרנט של מפקד האוכלוסין, בכתובת mifkad.cbs.gov.il תחת התפריט "מפקד 2008" - "מדוע שואלים", קיים הסבר מפורט מדוע נשאלת כל שאלה המופיעה בשאלון המפקד.